

Послідовність дій педагога при включенні дитини з особливими освітніми потребами в групу / клас

Під час вступу дитини з ООП в групу ровесників, педагог має ознайомитись з рекомендаціями спеціалістів інклюзивного центру і рекомендаціями педагогів, які працювали з дитиною до вступу в садочок, школу (за наявності).

До початку навчання дитини в групі / класі педагогу необхідно познайомитися з дитиною і його сім'єю, вияснити особливості її розвитку і поведінки.

Перед початком відвідування садочку або навчання в школі важливо, щоб дитина наперед познайомилася з закладом освіти. Педагогу разом з батьками необхідно показати дитині основні приміщення (група / клас, туалет, їдальня тощо).

За бажанням дитини педагог може запропонувати їй вибрати зручне для неї місце в класі.

Спочатку «особлива» дитина може знаходитися в групі / класі не повний день, для школярів, скажімо – 1-2 уроки (краще ті, на яких вона буде успішною), поступово збільшується «доза» і час її перебування в звичайній групі / класі.

Дотримуватися поступовості й дозованості в режимних діях і навчальних задачах.

Так як дитина легше адаптується, маючи певні опори у вигляді візуальних підкріплень, схем або планів діяльності, введення подібного розкладу допоможе учителю впорядкувати діяльність на уроці, зменшити занепокоєння, встановити певні правила поведінки, забезпечити видимий орієнтир для очікування зміни діяльності.

Найкраще, якщо розклад буде розміщено на видному місці, щоб його міг бачити учень з ООП.

Деяким дітям складно відповідати біля дошки, іншим – письмову мову можуть сприймати легше, ніж усну. Потрібно вивчати особливості.

Такі діти потребують частого й позитивного, прямого, без метафор схвалення діяльності.

В роботі необхідно введення чітких алгоритмів або стереотипів діяльності в процесі навчання. Необхідно визначити чіткий порядок дій по відношенню до особистих речей дитини на початку і в кінці дня (наприклад, як розбирати й збирати портфель).

Учителю важливо пам'ятати, що весь навчальний матеріал має підкріплюватись візуальним рядом, а також виконанням практичних завдань.

При включенні дитини в середовище ровесників педагогу важливо бути терплячим.

Інклюзія в дитячому садочку

Головним завданням батьків і педагогів стає підготовка дитини з ООП до школи, адаптація з урахуванням її можливостей.

В Україні часто соціалізація й корекція лягає на плечі батьків, яким доводиться шукати альтернативні варіанти – приватні й спеціалізовані садочки, школи для дітей з ООП, корекційні групи і т. д. Тому педагогам варто учитися працювати з «особливими» дітьми, щоб освітні потреби кожної дитини були враховані.

Комплексний підхід полягає в спільній роботі з конкретно дитиною кількох спеціалістів – дефектологів, психологів, логопедів та ін. Практика показує, що робота тільки з психологом або логопедом не дає стійкого результату. До того ж комплексний підхід допоможе відслідкувати динаміку, з часом уточнити діагноз і скорегувати навчання.

Завдання педагога:

1. Створити в групі *емоційний комфорт*. Дитина з ООП поводить себе особливо не через вади виховання чи байдужість батьків, а тому, що вона інша. Педагогу потрібно консультиватись з психологом, адже справитися із звичайними дітьми непросто, що вже говорити про «особливих».

2. Дотримуватися *принципу рівності*. Педагогу доведеться взяти на себе роль пропагандиста толерантності, не акцентуючи увагу інших дітей на особливостях дитини з ООП. При цьому важливо створювати умови для комфорту дитини: наприклад, куточок, де вона відпочиває наодинці, коли в тому є потреба. Це дозволить розвинути співробітництво між дітьми, взаєморозуміння й допомогу, і поступово привити дитині з ООП норми поведінки. Вибір засобів, методик, педагогічних інструментів залежить від поточного стану конкретної дитини й добирається індивідуально. Це дозволяє соціалізувати дитину і не нашкодити їй, адаптувавши середовище до її потреб.
3. *Співпраця з батьками*. «Дружба» з родиною дозволить педагогу краще зрозуміти дитину, дізнатися про особливості, потреби й інтереси, обмеження і враховувати супутні хвороби. Діти з ООП часто страждають розладами ШКТ, алергічними реакціями, гіперактивністю, низьким м'язовим тонусом та ін. Уважний педагог побачить і порекомендує батькам звернутися до лікаря або до реабілітолога, наприклад, якого в дитячому садочку нема. А батьки дізнаються більше про нахили, здібності своєї дитини, потенційні можливості, успіхи і невдачі, отримують рекомендації про те, над чим працювати вдома. Співробітництво педагогів з батьками прискорить адаптацію дитини в садочку, наскільки можливо компенсувати особливості.

Спеціальний простір.

Розроблені правила й норми облаштування приміщень:

- наявність пандусів;
- наявність природного освітлення;
- дотримання норм температурного режиму і вологості повітря в дошкільному закладі освіти;
- якісні меблі і дотримання норм розміщення, відповідний інвентар;
- наявність навчальних і методичних матеріалів, необхідного обладнання;
- облаштування сенсорної кімнати для корекційних і розвиткових занять.

Для того щоб успішно розвивати дитину з ООП в дошкільному закладі, необхідна психологічна і педагогічна готовність працівників садочку.

В корекційну роботу йдуть педагоги зі спеціальною освітою – дефектологи, логопеди, психологи. Ще в період навчання їм потрібно відвідувати вузьконаправлені конференції, семінари, лекції, щоб вибрати напрямок і навчитися методикам. Нема такого логопеда, психолога, дефектолога, який міг би одночасно працювати з усіма нозологіями, – скрізь є специфіка.

Педагогам, які лише починають працювати в професії, варто пройти практику з нейротиповими дітьми. Це віддушина, яка допомагає не вигоріти і навчитись відрізняти норму від ненорми. Також вчить «фішкам», які застосовують в корекційній роботі. А це постійна імпровізація, мобільність і гнучкість.

Чому складно дітей з ООП відразу адаптувати в звичайних садочках і школах? Програма таким дітям дається складніше, увесь час потрібно підтримувати увагу, багаторазово вчити тому, що вже проходили. До того ж, загального підходу для всіх дітей з ООП нема: кожен педагог має володіти різними методиками й застосовувати їх індивідуально. Комуś підійдуть карточки, а іншій дитині їх навіть не покажеш.

Тренінг «Толерантність до дітей з особливими освітніми потребами. Межі толерантності»

Цей тренінг можна застосовувати в роботі з учнями старших класів, студентами, педагогами, батьками.

Мета. Виховання гуманного ставлення до дітей з ООП.

Завдання:

1. Сприяти формуванню моральних установок стосовно взаємодії з дітьми з ООП.
2. Підвищувати емпатичність до «нетипових» дітей через «проживання» відповідного досвіду.

3. Інформувати про моделі поведінки з «особливими» людьми під час зустрічі і соціальної взаємодії.
4. Підвищувати усвідомлення необхідності збереження власного здоров'я.

Знайомство з поняттям «толерантність» (2 години).

Мета. Ознайомлення учасників з основними принципами толерантної поведінки, емпатії, прийняття; ввести в активний словник терміни, з якими учасники знайомляться під час тренінгу.

Завдання

1. Створення умов для роботи групи.
2. Прийняття правил групи.
3. Ознайомити учасників з поняттям «толерантність».
4. Стимулювати уяву учасників в пошуках власного розуміння толерантності, прийняття.

Матеріали для роботи. Ватман, кольорові маркери, фломастери; картки для лекції-візуалізації; м'яч.

Вправа «Правила групи»

Правила учасники можуть запропонувати самостійно. Однак, іноді з їх визначенням виникають проблеми. Тому варто підготувати «набір» правил, про всяк випадок. Після обговорення кожного правила, учасники приймають 3 – 4 правила, яких мають дотримуватися всі присутні.

Орієнтовний список правил для тренінгового заняття:

- Спілкування з дотриманням принципу «тут і тепер».
- Персоніфікація висловлювань («я вважаю..., я думаю...»).
- Щирість у спілкуванні.
- Конфіденційність всього, що відбувається в групі.
- Ми оцінюємо не особистість учасника, а його думку.
- Активна участь в роботі тренінгової групи.
- Повага до кожного учасника.
- Довірливий стиль спілкування.

Вправа «Знайомство»

Під час проведення вправи учасники вільно рухаються приміщенням, спілкуючись з тими, з ким зустрінуться поглядом. Кожен учасник представляється, промовляючи своє ім'я і назву тварини, яка подобається, пояснюючи одним реченням, чому обрана саме ця тварина. На час участі в тренінгу можна вибрати інше ім'я.

Після цього всі стають в круг. Передаючи м'яч по колу, відтворюють отриману інформацію про кожного учасника.

Вправа «Я – супер!»

В цій вправі акцент робиться на самоствердженні.

Члени групи стають в круг обличчям один до одного. Виконують вправу в одному темпі й ритмі (який на даний момент здається найдоцільнішим).

Учасники рухаються певним чином: вони топають спочатку лівою ногою, потім – правою, потім роблять плескіт в долоні – ритмічний рух, досить популярний на підліткових дискотеках.

Група задає ритм, свої дії учасники по черзі супроводжують наступними фразами:

Я (притопування однією ногою) – ЦЕ (притопування другою) І'М'Я (плескіт в долоні). Наприклад, «Я – ЦЕ ПЕТЯ!»

Якщо хтось збився, група дає можливість промовити свою фразу ще раз.

Лекція-візуалізація «Що таке толерантність?»

Інформація. Ще в XVIII столітті поняття толерантності було досить новим.

Сучасні уявлення про толерантність або точніше, визнання її як фактору, що укріплює громадянський світ і дає захист від несправедливості, було підготовлено філософами XVI-XVII ст., які піднялися проти «терпіння нетерпимості» і жорстоких релігійних сутичок. Найпопулярнішим критиком фанатизму і захисником толерантності був Вольтер. В своєму «Трактаті про віротерпимість» (1763) Вольтер не критикує ні одну конкретну релігію, але показує, як вони, милосердні по своїй суті, роз'їдаються нетерпимістю.

Через 11 років після смерті Вольтера, 26 серпня 1789 г., Франція прийняла Декларацію прав людини і громадянина, проголосивши на весь світ свободу думки і слова, за визнання яких боровся Вольтер.

Ця декларація – попередниця сучасних декларацій про права людини, апофеозом яких стала Загальна декларація прав людини, що з'явилася в 1948 році. В ній викладені головні принципи миру, ненасилля і демократії. Ці принципи розглядаються в якості вимог або прав, які може пред'явити суспільству кожна людина. В декларації відмічається, що насильство, війни можуть бути як наслідком утиску демократії, так і результатом нетерпимості.

Толерантність – здатність людини, спільноти, держави чути й поважати думку інших, невороже зустрічати відмінне від своєї думки.

«Терпимість – це те, що робить можливим досягнення миру й веде від культури війни до культури миру», – говориться в Декларації принципів терпимості, прийнятої Генеральною Конференцією ЮНЕСКО в 1995 році. В Декларації визначене поняття толерантності як:

- повага, прийняття і правильне розуміння багатства культур нашого світу, форм самовираження і прояву людської індивідуальності;
- відмова від догматизму, від абсолютизації істини і утвердження норм, встановлених в міжнародно-правових актах в галузі прав людини.

Розуміння толерантності не однозначне в різних культурах, воно залежить від історичного досвіду народів. В англійській мові, у відповідності до Оксфордського словника, толерантність – «готовність і здатність без протесту сприймати особистість або річ», у французькій – «повага свободи іншого, його способу мислення, поведінки, політичних і релігійних поглядів». В китайській мові бути толерантним означає «дозволяти, допускати, проявляти великодушність відносно інших». В арабській: толерантність – прощення, м'якість, співчуття, терпіння..., в персидській – терпіння, витривалість, готовність до примирення.

В українській мові існує два слова зі схожим значенням – толерантність і терпимість. Термін «толерантність» зазвичай застосовується в медицині і в

гуманітарних науках і означає «відсутність або ослаблення реагування на якийсь несприятливий фактор в результаті зниження чутливості до його впливу». А більш знайоме і звичне слово «терпимість», що вживається в повсякденній мові, означає «здатність, уміння терпіти, миритися з чужою думкою».

Завдяки зусиллям ЮНЕСКО в останні десятиліття поняття «толерантність» стало міжнародним терміном, важливим ключовим словом в проблематиці світу. Воно сповнене своїм особливим сенсом, оснований на загальній суті даного поняття в будь-якій мові Землі. Ця суть відображає інтуїтивне сприйняття єдності людства, взаємозалежності всіх від кожного і кожного від всіх, повагу до прав іншого (в тому числі права бути іншим), а також утримання від нанесення шкоди, так як шкода, спричинена іншому, означає шкоду для всіх і для самого себе. В сучасному суспільстві толерантність має стати моделлю, що свідомо формується, взаємостосунків людей, народів і країн.

Толерантність – не поступка, а, перш за все, активні стосунки, що формуються на основі визнання універсальних прав і основних свобод людини.

Толерантність – привілей сильних і розумних, які не мають сумнівів у своїх здібностях, просуватись на шляху до істини через діалог і різноманіття думок та позицій.

Толерантність – досить абстрактне поняття, мало доступне для спостереження й вимірювання науковими методами. Перелік можливих критеріїв толерантності або її соціальних показників відображає це.

Критерії толерантності:

- співробітництво і солідарність в розв'язанні проблем навчально-виховного процесу;
- позитивна лексика у стосунках;
- рівні можливості для участі в житті;
- повага культурної самобутності кожної особистості;

- залучення якомога більшої кількості людей до створення традицій і культури;
- терпиме ставлення до людей, незалежно від їх статі, національності, релігії, приналежності до якоїсь групи.

Світовий досвід історії показує, що можна було послати на вогнище інквізиції Дж. Бруно і залякати Галілео Галілея, але їх ідеї продовжували слугувати істині й науці.

Механізм здійснення ідеї толерантності передбачає такий принцип, як сумнів, несумісний з догматичним мисленням. Особливо небезпечним є догматизм для науки, політики, культури, пошуку нового в розв'язанні національних, соціально-політичних проблем.

Вправа «**Марка**»

Виконується в групах по 3 – 4 людини.

Кожна група має пояснити смисл зображення на своїй марці і знайти спільне у всіх малюнках.

Останнім часом про термін «толерантність» ми чуємо все частіше. Уявіть собі, що ЮНЕСКО зробили замовлення: випустити поштову марку обмеженого тиражу, яка стане гордістю колекції будь-якого нумізмата. Включіть свою уяву. За 15 хвилин потрібно виготовити ескіз цієї марки на захист свого визначення толерантності.

Вправа завершується презентацією.

Вправа «**Групова дискусія**»

Дайте відповідь на питання:

- Хто такі люди з інвалідністю?
- Хто такі люди з особливими освітніми потребами?
- Чи часто Ви зустрічаєте на вулицях «особливих» людей?
- Чи має бути соромно людині з інвалідністю за свої особливості?
- Що Ви відчуваєте, коли зустрічаєте «особливих» людей?
- Як Ви думаєте, що відчувають люди з інвалідністю, коли на них звертають увагу?

Вправа «Сліпий і Поводир»

Вправа дає можливість учасникам пережити досвід зорової депривації.

Інструкція. Зараз ми пограємо в гру, під час якої Ви зрозумієте, що може відчувати людина, позбавлена здатності бачити.

Гра проводиться в парах. «Сліпому» зав'язують очі. Поводир намагається провести свого партнера приміщенням, турбуючись про його безпеку. Через 5 хвилин партнери обмінюються ролями.

По завершенню вправи – обговорення.

Вправа «Зв'язані руки»

Ця вправа дає можливість пережити досвід обмеженості рухів.

Учасникам зав'язують руки і дають завдання типу: розстібнути й застібнути гудзики, намалювати малюнок тощо.

По завершенню вправи проводиться обговорення.

Вправа «Що чути?»

Під час проведення вправи розвивається слухова увага, визначається значення слуху в житті людини.

Учасникам пропонується впродовж 1 хвилини звертати увагу на оточуючі звуки, після чого розповісти, що вони чули.

Бесіда «Правила поведінки з дитиною з ООП і його сім'єю»

Інструкція. Найбільше щастя для батьків – народження здорової дитини. На жаль, так буває не завжди. Ніхто не чекає народження хворої дитини. Біда приходить неочікувано. Оточуючі люди не завжди знають, як поводитися з особливою дитиною і його рідними.

Учасникам пропонується обговорити правила поведінки з особливою дитиною і її батьками.

Рефлексія заняття

Учасникам пропонується дати відповіді на питання:

- Чи здається Вам тема толерантності актуальною?
- Яке з визначень толерантності справило на Вас найбільше враження?
- Чи можна дати одне визначення толерантності?

- Закінчіть речення: «Для мене під час заняття було найважливішим...»

Робота з батьками дітей з ООП

Залучення батьків в процес виховання, навчання і корекційно-розвиткову роботу – необхідна умова ефективної педагогічної діяльності з дітьми, які мають особливі освітні потреби.

Мета роботи з батьками – підвищення батьківської компетентності для вирішення проблем навчання, виховання і розвиток дитини, ефективної взаємодії сім'ї і закладу освіти.

Основні *задачі* роботи з батьками:

1. Отримання достовірної інформації про особливості й рівні розвитку дитини.
2. Формування адекватних дитячо-батьківських стосунків.
3. Формування у батьків навичок роботи з дитиною з метою їх генералізації в умовах повсякденного життя.
4. Інформаційна підтримка з питань виховання і навчання дитини.
5. Психологічна підтримка.
6. Консультування батьків в рамках дитячого садка, школи реалізується не як окрема послуга, а як компонент комплексної допомоги дітям з ООП.

В якості окремого напрямку роботи консультування здійснюється в інклюзивно-ресурсних центрах. При роботі з батьками використовуються різні форми і методи.

Ефективними формами роботи з батьками є: індивідуальне й групове консультування, заняття в тріаді педагог-дитина-батько, дитячо-батьківські групи, батьківський клуб, спільні заходи для відпочинку.

Індивідуальне й групове консультування. Метою консультування найчастіше є вироблення спільних з батьками рішень з подолання труднощів у навчанні, вихованні й розвитку дітей з ООП, а також інформування з різних питань:

- особливості розвитку дітей з ООП;

- корекція дезадаптивної поведінки у дітей з ООП;
- про способи взаємодії з дитиною;
- про способи організації роботи з дитиною в домашніх умовах;
- про методи розвитку комунікації, мовлення, соціально-побутові навички;
- ефективні технології надання допомоги дітям з ООП;
- інформування про роботу ІРЦ.

Заняття в тріаді педагог-дитина-батько спрямовані на формування у батьків способів взаємодії з дитиною, навичок роботи з нею. Ці уміння виробляються в ході спостереження за проведенням занять і самостійної роботи з дитиною на заняттях.

Дитячо-батьківські групи. Залучення батьків до такої роботи доцільно для закріплення навичок, які відпрацьовуються на заняттях. В результаті спільних занять батьків з дітьми відбувається формування навичок взаємодії з дитиною. Батьки вчаться розуміти стан дитини, контролювати свої емоції, конструктивно взаємодіяти з дитиною. Здійснюється закріплення навичок, які відпрацьовуються з дитиною на заняттях. Дитячо-батьківські групи сприяють розвитку рефлексії батьків. Заняття в такій групі, дають можливість батькам самим оволодіти способами навчання дитини новим навичкам.

Заняття в дитячо-батьківській групі дають можливість батькам:

- отримувати підтримку від спеціалістів та інших батьків;
- спостерігати поведінку інших батьків і дітей;
- ділитись своїм досвідом і дізнаватись про досвід інших батьків.

Групове заняття за участі кількох дітей і кількох батьків дозволяє ставити задачі, які неможливо вирішити при інших формах роботи. До таких задач можна віднести:

- навчання дітей і батьків навичкам комунікації і соціальної взаємодії (при навчанні спілкуванню необхідні різні партнери для комунікації і середовище для спілкування);

- подолання соціальної ізоляції сімей, які виховують дітей з ООП, створення умов для соціалізації сімей (включення в роботу всіх її членів, в тому числі бабусь, дідусів, братів і сестер).

Крім того, учасник групового заняття отримує увагу й підтримку від багатьох людей.